

KRITICKÉ POZNÁMKY KU KNIHE SV. ŠTÚRA „ROZPRAVA O ŽIVOTE“ S HLADISKA KREŠŤANSKEJ MORÁLKY (Časť IV.: Praktický poriadok, etika.)

MAXIMILIÁN CHLADNÝ-HANOŠ

Maximilián Chladný-Hanoš (1912-) – novotomistický filozof zameriavajúci sa najmä na filozofiu slovenského národa, spirituálnu teológiu a preklady náboženskej literatúry z taliančiny. Narodil sa v Starých Horách. Bohoslovie študoval v Banskej Bystrici a v Ríme. Popri pastoračii vyučoval kresťanskú filozofiu v seminároch v Banskej Bystrici a v Nitre. Roku 1949 musel hlavne pre svoju ostrú kritiku komunizmu v diele Hmota sa búri, ktoré sa rozšírilo v kópiách, emigrovať do Nemecka, kde pôsobil ako duchovný medzi slovenskými emigrantmi v Ludwigsburgu. Ako doktor teológie dosiahol na Sorbonne licenciát z filozofie. Od roku 1956 pracoval v Kolíne nad Rýnom ako vedecký dokumentátor pre východné a medzinárodné štúdie.

Chladný-Hanoš prispieval do mnohých časopisov. Pred emigráciou do Bolletino filosofico, Svoradov, Nástup, Filozofický sborník MS, Slovenské pohľady, Smer a i.; po emigrácii do časopisov Slobodné Slovensko, Slovák v Amerike, Černákov odkaz a i.

Hlavné práce: Etos v nacionalizme. (Filozofický sborník MS 1, 1940, č. 1-2); Láska k národu (1941); Katolícka nehybnosť (Kultúra 1942, s. 16-70); Hmota sa búri (Buenos Aires 1953); Wandlungen im Kommunismus (Entwicklungen im Kommunismus, München 1967, s. 99-115).

Štvrtá kapitola Štúrovej štúdie má názov Praktický poriadok: etika. Je to, prirodzene, najdôležitejšia časť knihy. Aj kvantitatívne zaujíma v diele najviac miesta, skoro polovicu počtu strán.

Autor má i tu najkrajšie úmysly. Uznáva hneď na začiatku, že etika je chrbtovou kosťou celého ľudského života. Odmieta moderný populárny mravný cynizmus, túži s Tagorem a Tolstým po jednote všetkých ľudí na základe mravnom.

Ide len o to, či v tejto kapitole podáva autor naozaj správne, vedecky nosné základy pre spomínanú kýžnosť, spoločnú morálku, pre celé ľudstvo. Keby sa mu to podarilo, museli by sme sa všetci čo najúprimnejšie tešiť a autorovi blahoželieť. Ale viďme, či sa tak stalo.

Dosiaľ bola reč o troch pochybených pochopoch autorových: o progresizme, o strachu pred heteronomiou a pred utilitarizmom.

Ešte jeden vážny omyl autorov si treba dôkladnejšie všimnúť. Je to autorov postoj k náboženstvu, totiž jeho hodnotenie v ý z n a m u n á b o ž e n s t v a vo vzťahu k m r a v - n o s t i.

Autor je i tu zas len verným dietľom svojej doby. Nechcel by som ho nazvať jednoducho epigonom iných, lebo veci má osobne samostatne premyslené, hoci sa ani na krôčik nevie vymaniť zo začarovaného kruhu p o z i t i v i z m u.

Jeho názory na pomer medzi náboženstvom a etikou sú plnokrvne pozitivistické. Etikou stavia nad náboženstvo, ba vôbec celé náboženstvo má byť nahradené filozoficko-kritickou syntézou mravovednou, ústiacou do „humanitných ideálov“. Priepasť medzi náboženstvom a etikou je neprekonateľná. Náboženstvo je „večnou brzdou vedy a filozofie!“ Moderná filozofia vraj vykazuje logickú i životnú prevahu nad náboženstvom. Náboženstvo je priam podstatne neschopné riešiť moderné mravnostné situácie, no filozofická etika hej. Vina za protináboženský postoj modernej vedy leží vraj na náboženstve samom. Zjavené náboženstvo autor vôbec neuznáva, katolicizmus je mu až typickým príkladom na stávanie nemožnej náboženskej morálky. Je tam len hrubý osobný utilitarizmus, túžba po moci a farizejstvo.

Má v tomto pravdu? Hneď na začiatku treba vyhlásiť, že **m r a v n o s ť b e z n á b o -**
ž e n s t v a s t o j í n a v e ľ m i s l a b ý c h z á k l a d o c h. Ak chce byť morálka pevná, musí bezpodmienečne vychádzať zo základov náboženských. Toto tvrdíme v shode s tým istým nábožensky hlboko založeným Masarykom, ktorého chce autor svojvoľne spozitivističiť, v súhlase s prof. Kozákom („Bez viery to nejde“), v súhlase s významným Sorokinom (v jeho povojnovom diele *The crisis of our age*), s Emanuelom Rádlom podľa jeho Útchy z filozofie, v súhlase so starým holandským skúseným historikom Huizingom (v povojnovom diele *A l'aube de la paix*), ba v súhlase i s takým starým znalcom ľudí, ako bol Napoleon („Bez náboženstva by sa ľudia pobili o každú hrušku“). Ak možno niekde plným právom užiť slov autorových, že „dnešná mravná kríza prýští z krízy intelektu“ (str. 107), že ide o nastolenie „falošných hodnôt za hodnoty rýdze“ (111), tak to platí, žiaľ, v plnom znení i na neho samého.

Zástoj náboženstva v mravnom živote si možno správne vysvetliť takto: Pozorujme človeka, ako sa bude chovať v „mravnostnej situácii“. Konkrétne: nemám lyžiarske topánky a dostanem sa do takých okolností, že ich môžem celkom ticho, úplne nepozorovane ukradnúť („mravnostná situácia“, inak „pokušenie“, srážka záujmov dobra a zla, dobrého skutku a hriechu). Človek uvažuje – a rozhodne sa pre dobro, pre zachovanie mravného zákona („Nepokradneš!“). Tri veci sú pri tomto rozhodovaní už isté. Ponajprv, cítim, viem vnútorne, že tu nejde len o radu, ale i r o z k a z ! „Takto sa zachovať je tvojou p o v i n n o s ť o u“. Teda nie optatív, ale imperatív. Potom o úplnej autonómii tu nemôže byť reči. Objektívny poriadok sveta mu tu sám rozkazuje, ide teda o predpis zvonku. (Ako hrozne by to na svete vyzeralo, keby sa smelo kradnúť!) A po tretie: táto heteronómia sa mení do istej miery v autonómiu – na základe utilitaristickom. Zachovám zákony vždy z ohľadu na nejaké dobro, ktoré m n e s a m é m u z toho vyplynie, či už zo strachu pred tým, že krádežou schvaľujem i postup iného zlodēja, ktorý zas mne niečo ukradne, či ak som vysoko mravný, nebudem kradnúť proste preto, lebo sa mi to duševne protiví, je to nízke, stratil by som svoje vnútorné sebacenenie, nedosiahol by som to ohromné duševné dobro, ktoré voláme sebavedomím čestného človeka, čistým svedomím. V každom prípade teda prirodzený utilitarizmus.

Čo k tomuto všetkému pridáva náboženstvo? Jedinú myšlienku, myšlienku nesmierneho významu: **J e s t v u j e B o h a o n s á m j e i z a k l a d a t e ľ o m m r a v -**
n é h o p o r i a d k u i j e h o n a j v y š š í m s t r á ť c o m. Kto poriadok zachová, toho odmení, kto nie, toho potresce.

A toto nazýva pozitivistická myseľ niečím takým, bez čoho sa mravný život vraj môže obísť. Je to strašné, nezodpovedné, naivné rojčenie o akomsi v y s n í v a n o m človeku, múdrom ako najväčší filozofi a dobrom ako anjel.

Videli sme, že len jednoduché, sladkasté, viac-menej sentimentálne optatívy pri zakladaní mravného poriadku zlýhajú. Poriadok svetový m u s í byť zachovaný, inak sa zrúti svet, ľudská spoločnosť, teda musia tu byť i m p e r a t í v y ! Aby tieto imperatívy boli ešte ú č i n - n e j š i e, je to zariadené tak, že rozkaz plní vo svojom vlastnom záujme (utilitarizmus).

Lenže s t a č í t o t o v š e t k o už k tomu, aby sa aspoň veľká skupina ľudského rodu v mravnostnej situácii vždy dôsledne rozhodovala pre mravnú výšku – oproti mravnej nízkości (hriechu)? Zrejmy historický fakt je, že myšlienka na Boha ako pôvodcu a hlavného

garanta mravného zákona je v dušiach absolútnej väčšiny ľudského rodu – a aký je predseda i pritom všetkom život ľudského rodu? O tom niet pochybnosti, ľudstvo je choré, hnije, ba až je pravdou, že čím je „kultúrnejšie“ a čím viac sa teda zbavuje myšlienky na skutočného Boha a stavia si miesto neho svoje vlastné najvyššie mravnostné ideály, tým je viac choré.

Záver z toho je: Keď už ani myšlienka na Boha (s prekrásnymi odmenami a s hroznými trestami) nevie byť účinnou, aby ľudia zachovávali mravné zákony, tak ako by to vyzeralo v ľudstve bez nej? Naozaj boj o každú hrušku.

Požiadavka myšlienky na Boha v mravnom živote je požiadavka výsostne praktická: ide o sebazáchovu ľudstva. V opačnom prípade by šlo o samovraždu ľudského rodu.

Iné zas je vytýkať náboženstvám, že azda príliš posunujú do popredia myšlienku odmeny a trestu v morálke. Takú myšlienku však môže vzniknúť len človek, myslíaci veľmi nereálne. Vymyslel si svojho človeka, stanovil pravidlá pre jeho mravnosť – a na skutočného človeka, lopotiaceho sa v boji na tejto hmotnej a pokazenej zemeguli celkom zabudol. Pre tohto človeka je myšlienka na odmenu a trest nepostrádateľná, a keď je raz pravdivá, tu nemožno vôbec hovoriť o jej zneužívaní, o jej neoprávnene častom a silnom zdôrazňovaní. Dobrým, spravodlivým prostriedkom (odmenou za zachovanie poriadku) sa dosiahne dobrý a spravodlivý cieľ: zachráni sa poriadok v človeku samom i v celom svete. Tu nijako účel neposväcuje prostriedok, tu je i účel sám, i prostriedok dobrý.

Pokiaľ ide o kresťanstvo vôbec a o katolicizmus zvlášť, tu výčitka hrubého utilitarizmu platí tým menej. V praxi prostým ľudom síce treba zdôrazňovať túto oprávnenú, pomerne najúčinnnejšiu, utilitaristickú stránku mravného života, ale to predseda ani zďaleka nie je ideál katolíckeho mravného života! Ideál je celkom inde: Nekonaj z ohľadu na seba, ale len z lásky k Bohu! Tak nezištne, ako milujúci vie zabudnúť na seba a konať z lásky k milovanému. Hlavný príkaz katolícky nie je: „Konaj dobro, aby si mohol byť odmenený“, ale: „Milovať budeš Pána Boha svojho z celého srdca svojho ...“ Toto je prvé a najväčšie prikázanie v zákone. A druhé je podobné tomu: „Milovať budeš bližného svojho ako seba samého.“ Celý zmysel katolíckeho bytia je vyjadrený známymi slovami katechizmu: „Na to sme na svete, aby sme 1. Boha poznali, 2. jeho milovali a až 3. (ako samozrejmé, povedal by som, automatický dôsledok z toho všetkého) tak spasení boli.“ O „hrubom utilitarizme“ tu môže hovoriť len človek, ktorý pre predsudky nevníkol ani len pod prvý povrch katolicizmu, ba vlastne kresťanstva vôbec.

Teda hovoriť o hrubom utilitarizme v náboženstve kresťanskom, zvlášť v katolicizme, je žiaľ, urážka (musím to tak povedať) od nevedomca.

Zostáva nám vyrovnať sa ešte s poslednou chybou autorovou, pokiaľ ide o vzťah medzi náboženstvom a mravnosťou. Je to výčitka, že „náboženstvo je slúčiteľné s každou skutočnosťou“ (126). Ako potom vraj možno vziať náboženstvo ako základ pre jednotné a správne riešenie všetkých problémov ľudského konania, keď predseda tak isto na základe svojich náboženských názorov jeden človek zakazuje zabíjať vôbec, druhý dáva zabíjaniu veľmi široké miesto, jeden hlása čistotu, druhý povoľuje prostitúciu a mnohoženstvo atď., atď. Záver je pre neho zrejмый: náboženstvo nemôže byť základom jednotnej ľudskej mravnosti, lež filozoficko-kritická syntéza, teda laická morálka ...

Je to výčitka veľmi pôsobivá, lenže naprieč tomu vôbec neplatí. Má svoj pôvod v nevyrovnanosti mysle, vo vajatani z extrému do extrému. Veď predseda *abusus non tollit usum*, čiže preto, že niektoré náboženstvá hlásajú morálku, ktorá je s filozofickou etikou neslúčiteľná – preto ešte nemusí byť sama myšlienka náboženstva v etike zbytočná, ba škodlivá! Je to pochybená logická reťaz. V úsudkovej forme by to vyzeralo asi takto: Všetko to, čo privádza k zlej etike, musí byť odmietnuté. Niektoré formy náboženstva však privádzajú k zlej etike – teda všetky formy náboženstva musia byť odmietnu-

té. Je to do očí bijúci hriech proti pravidlám o pojmach v úsudku. V závere pojmy širšie nie sú než ich nesú obe pramenice. Jediný oprávnený záver z týchto dvoch pramení je, že teda niektoré formy náboženstva musia byť odmietnuté! Len toľko a nič viac!

Keď si potom všimneme skutočnosť, že mravnosť má len v myšlienke na Boha ako na absolútneho, neomylného garanta celého svetového poriadku svoju absolútnu záväznosť a tak najväčšiu možnú účinnosť – tak nám potom ostáva len jedna možnosť: keď chcem mať silnú a záväznú mravnosť, tu je Boh nedomysliteľný. Lenže kde nájdem pravého Boha, toho, ktorý mi predstavuje strážcu skutočného, objektívneho poriadku? Lebo veď – to je jasné – myšlienka na Boha ma teda bude nútiť mravnostne poslúchať jeho rozkazy, ak budem mať istotu, že je to skutočný, pravý Boh, ktorý sám stvoril svetový poriadok a chce, aby ten poriadok – v záujme všetkých bytostí samých – bol zachovávaný. Len v tomto prípade poslúchnem Boha – ba až s lepším poslušným, keď budem isto vedieť, že nejaký ten príkaz skutočne od neho pochádza – lebo veď budem mať plné právo spoľahnúť sa na Neho, na jeho vševedomosť a dobromyseľnosť – on mi nebude rozkazovať nič, čo by mne a celému svetovému poriadku škodilo. Slepým poslušným, lebo hoci dôvody pre tento rozkaz azda ani ešte nevidím, dôvody tu celkom iste sú, len ja, prášok na prášku v ozrutnom vesmíre, to ešte neviem dosť nahliadnuť – ale On tie dôvody dokonale pozná! Je to len znak veľkej múdrosti a oddanosti u mňa, keď sa tak zachovám.

Idete teda o to, nájsť teraz pravého Boha, toho objektívne jestvujúceho znalca a garanta svetového poriadku. Svetový poriadok je len jeden – teda i jemu a tak Bohu zodpovedajúce mravnostné príkazy musia byť len jedny. Názejšie povedané, môže byť len jednej objektívnej skutočnosti, objektívnemu poriadku zodpovedajúci dekalog – nie desať, sto, tisíc.

Od tisícročí hľadá už ľudstvo cestu, ktorou by došlo k spásnosnému jedinému mravnostnému dekalogu, vyjadrujúcej požiadavky objektívneho svetového poriadku, a tak teda i vôľu Tvorcu. Správne cesty sú len dve: človek sa pustí do pozorovania tohto sveta, porovnáva svoje pozorovania a dopĺňa je myslením – a tak chce odporovať vo svete jeho objektívne zákonitosti a na základe toho si stanoviť svoj mravnostný dekalog. To je jedna cesta. Čo sa však stalo? Prišiel k jednotnému dekalogu, ktorý by obstál oproti každej kritike? Dejiny ľudskej mravnosti priamo kričia svoje zúfalé „nie!“ Je však aspoň nádej, že sa dôjde k jednotnej morálke v budúcnosti touto cestou smyslového a rozumového poznávania? Skoro rovnako smelo môžeme povedať i áno, i nie. Naše vedomie o človeku je ešte veľmi ďaleko od toho, aby sme mohli niečo v tomto ohľade s istotou predpovedať na takých stotisíc alebo milión rokov. Doterajšie výhľady sú pesimistické. I najvzdelanejší ľudia sa vedia hašteriť a nenávidieť – i najkultúrnejšie národy orangutánskou metódou riešia svoje spory. Celkom sa však vzdávajú nádeje nie je nijako potrebné.

To bola cesta smyslového a rozumového poznávania. K jednote dosiať neprivedla – lebo človek podľa svojich vlastných vášní si pretvoril Boha na svoj vlastný obraz a svetový poriadok nepoznával objektívne, ako on je od Tvorcu, alebo v mysli svojej ho sľušoval podľa svojich viac-menej nízkych túžob.

Zostala tedy ešte iná cesta, cesta modlitby o zjavenie – a vyslyšanie tejto modlitby: skutočné historické zjavenie Tvorcu, osvecujúce rozum a dávajúce úpravu pre vôľu pri rozhodovaní sa. Poctivého pozitivistu až priam zamrazí, keď zistí, že sa tu v čisto filozofickej úvahe, opovážilo objaviť i také filozofické monstrum, ako je modlitba a zjavenie. No kruh pozitivistov, vďaka Bohu, ešte neznamená celý ensemble filozofov ľudstva vôbec. Nejedna hlboká mysliteľ, zmučený pohľadom na hroznú mravnostnú situáciu ľudstva, si v hĺbke srdca želal, aby sa otvorili nebesia a Boh sám aby nás poučil. Platón priamo prosil, aby „nejaké slovo“ božské prišlo k nám, na ktorom, ako na lodi bezpečnej by sme sa preplavili do prístavu istoty, a v najnovšej dobe sa nájde tiež niečo podobné. Alfréd de Musset má krásnu báseň, kde prosí o otvorenie nebies a o poučenie ľudstva od Boha. – Aká je to potom nehorázna nevdáčnosť od ľudí, keď to vytúžené Zjavenie nechcú prijať. Samozrejmom povinnosťou každé-

ho človeka, zvlášť intelektuála, je preštudovať dôkladne fakt Zjavenia, s radosťou ho prijať a žiť dôsledne podľa neho, a nie podľa nejakého vždy problematického ľudského systému filozofického.

Ba i požiadavka *n e o m y l n e j u s t a n o v i z n e*, ktorá by slová božie v neporušenosti zachovávala a ľudom ďalej podávala, sa tu pýta ako naprostá nevyhnutnosť, lebo veď vieme až príliš dobre, ako človek pod tlakom svojich vášní a bizarných ideí vie prekrucovať i najjasnejšiu pravdu. Tu zachráni nebezpečnú všeľudskú situáciu len ustanovenie s božskou, teda s absolútnou neomylnou autoritou. Ide predsa o najdrahocenejšiu vec, o celosvetovú a celožitnú pravdu pre celé ľudstvo!

Záverom v krátkosti ešte odpovede na jednotlivé nesprávne tvrdenia autorove o vzťahoch medzi náboženstvom a etikou:

Zjavenie môže odmietať len ten, kto a) alebo neverí v Boha vôbec, b) alebo si predstavuje Boha, ako nejakého Eskimáka, bývajúceho v Grónsku a nemajúceho ani loď, ani eroplán, aby mohol prísť k nám do Európy, ba ešte k tomu nepozná ani našu ľudskú reč, aby nás mohol srozumiteľne poučiť!

Náboženstvo celkom určite vie riešiť i všetky najmodernejšie situácie a problémy, a to lepšie a istejšie ako laická etika, lenže to musí byť pravé, ozaj od Boha pochádzajúce náboženstvo. Božská náuka musí predsa lepšie presvecovať realitu ako neisté ľudské názory!

O logickej a životnej prevahe novodobej filozofie oproti náboženstvu môže hovoriť len ten, kto zabúda alebo azda nechce vidieť fakt, že práve novodobá filozofia priviedla na svet také nevidané monštruozity, ako boli dve svetové vojny a nacistické a fašistické zverstvá.

Vinu za protináboženský postoj modernej doby možno zvaliť síce na náboženstvá, ale s pravým náboženstvom tu bezpodmienečne treba urobiť výnimku, lebo tam vina za protináboženský postoj leží len a len na predpojatosti moderného pozitivistického myslenia. Pravá veda, filozofia a pravé náboženstvo musia byť v plnej shode, nie v protive, lebo veď i jedno i druhé podávajú obraz toho istého jediného objektívneho reálna. V tomto smysle sa o vzťahu medzi náboženstvom a vedou vyslovilo roku 1925 až dvaasedemdesiat členov Francúzskej akadémie.

Tvrďa výčitka, že náboženstvo je večná brzda vedy a filozofie, má len natoľko oprávnenie, nakoľko sa vzťahuje na všelijaké úbohé nepravé náboženstvá, a nie na pravé náboženstvo. To i autor čiastočne uznáva, keď na tej istej stránke vidí v modernej vede súčiastku kresťanskej kultúry. Tým sa však nechce vylučovať možnosť *d o č a s n é h o* omylu i v kresťanstve, ale to len v tom prípade, keď sa nejaké *n e v r c h o l n é* cirkevné autority (teda nie pápež ex cathedra a nie všeobecný koncil) zamiešajú do sporu, a to ešte k tomu vo veciach, ktoré sa vymykajú čisto náboženskej kompetencii (prípád Galileiho).

Logickým dôsledkom autorovho úplne pochybeného chápania náboženstva vôbec a katolicizmu zvlášť sú v dennej talči už tiež komentované stránky Rozpravy, najmä stránky 127, 171 a 173. Mravnú výšku slovenskej inteligencie za minulej éry tu veľmi nízko oceňuje, katolicizmu vyčíta hmotárstvo, hrubý utilitarizmus, túžbu po moci a boj o osobné záujmy. Je veľká chyba, že sa vedec, zamýšľajúci poučovať celú ČSR, dal strhnúť takými subjektívnymi názorami.

Pokiaľ ide o jeho forsírovanie česko-slovenského bratstva, to je kapitola celkom pre seba. O tej hovoriť v takej publikácii, ako ju zamýšľal autor, značí nehovoriť nič. Chcel by som len upozorniť, že ak niekde, tak najmä v takýchto veľmi praktických veciach treba byť veľmi praktický, reálny. Kto lieta vo vysokých sférach, v tejto veci, ten má vysoké krídla a bez milosrdenstva sa utopí v rozbesnenom mori dravej skutočnosti.

A tak akékoľvek koketovanie s *r e l a t i v i z m o m* je v etike strašne nebezpečné. Len čo si pripustím podozrenie, že veď predsa určitá mravnostná maxima, ktorá mi je práve nepohodlná, nie je absolútne záväzná, tu som zatriasol celou morálkou a tak celou ľudskou spoločnosťou – alebo som shodil morálku na hodne nízky stupeň utilitarizmu. Bez absolútnej morálky sa nemožno vyslobodiť z tohto začarovaného kruhu medzi Scylou a Charybdou.

Autor si neujasňuje dostatočne ani pomer medzi rozumom a citom v etike. Je celkom určite pochybené vyhradzovať citu nejaký podstatný zástoj v mravnosti. Preto tvrdenie Masarykovo, ako by cit bol základom mravnosti (131), bolo načím dôkladnejšie a jasnejšie vyvrátiť. Cit je predsa vždy len sprievodný jav („citové zafarbenie“) nejakého obsahu vedomia (viac-menej uvedomeného). Mravnosť je naproti tomu úkon rozhodovania, teda špecifická, samostatná činnosť, spravujúca rozumový materiál („dôvody“, prečo sa mám rozhodnúť tak, a nie inak). Ústredným záujmom pri mravnostnom rozhodovaní sa je teda poznávať a nie, porovnávanie mojej konkrétnej situácie s abstraktnou mravnostnou maximou – teda niečo celkom iného ako cit. Cit tu hrá tiež veľkú rolu ako v každom ľudskom počíne vôbec, ba tu vie až mimoriadne silno zasiahnuť, zasahovanie citu je tu, ale podstata alebo základ mravnosti to nie je. Podstata a základ mravnosti zostáva stále v celkom inom, v okruhu poznávania a voľby.

Z doteraz povedaného teda jasne vyplýva, že autorová etika je, žiaľ, čisto vyšpekulovaná, nereálna, protipsychologická, a tak teda neúčinná nielen u širokých ľudských vrstiev, ale – zvlášť v zodpovednejších, náročnejších mravnostných situáciách – ani u najkultivovanejších osobností. Ona by náš národ celkom určite zaviedla na scestie. Tým smerom Slovensko v nijakom prípade ísť nemôže a takto o základoch etiky filozofovať by bolo treba pokladať za verejne škodlivé a neprípustné.

Prevzaté z: Filozofický sborník MS, roč. VIII, 1947, č. 2, s. 98–110.

MALÁ POZNÁMKA K VEĽKÉMU PROBLÉMU ETIKY

Pán Dr. M. Ch.-H. venoval v poslednom čísle Filozofického sborníka MS (č. 2, 1947) obsiahlu pozornosť IV. časti mojej knihy *Rozprava o živote* svojimi „kritickými poznámkami s hľadiska kresťanskej morálky“. Lenže jeho poznámky nie sú ani kritické, tým menej filozofické, a nemáme teda o čom diskutovať; len z dobrej vôle chcem tu upozorniť na zásadné nedorozumenie, ponechávajúc stranou všetky podružnejšie omyly, z tohto nedorozumenia vyplývajúce, i okolnosť, že autor kritiky uviedol v takých rozsiahlych poznámkach len malú časť celkovej problematiky, ktorou sa v svojej kapitole zapodievam.

Pán Dr. M. CH.-H. postavil sa jednoducho na teologické stanovisko, znehodnocujúc pritom filozofiu: „Samozrejmom povinnosťou každého človeka, zvlášť intelektuála, je preštudovať dôkladne fakt Zjavenia, s radosťou ho prijať a žiť dôsledne podľa neho, a nie podľa nejakého vždy problematického ľudského systému filozofického“ (107). S tohto hľadiska vyčíta mi potom mravnostný progresizmus (?), vyčíta mi, že neuznávam heteronomnú morálku, že neuznávam utilitarizmus v morálke a že náboženstvo nepovažujem za dostatočnú základňu etiky. Keďže však ja som písal dielo *filozofické*, musel som sa v oblasti myšlienkovvej riadiť výhradne zákonmi, ktoré vo filozofii platia, t. j. *myšlienkovou* záväznosťou, ktorá nepozná absolútnu, vopred danú myšlienku (nech už akokoľvek nazvanú), pretože to odporuje nášmu poznaniu. To je zasa samozrejماً téza piatich storočí novovekej filozofie a len v tom spočíva celé naše nedorozumenie, že autor kritických poznámok túto základnú *filozofickú* tézu neráčil vziať ešte na vedomie. Číže on stojí na stanovisku dogmatickom, ja filozofickom. Preto on ani nepochopil noetický rozdiel medzi princípom viery a princípom vedy (hoci je vysokoškolsky graduovaný), a preto stojíme na mimobežkách a nemôžeme si *filozoficky* porozumieť. Pritom ja som sa nikdy nesnažil o znehodnotenie náboženstva ako on filozofie, len som si prirodzene dovolil poukázať i na jeho nedostatky a najmä jeho *mravnú* nedôslednosť